

Europees Justitieel Netwerk - België

EUR-Alert!¹ 2017/2

Inhoud

Overzicht van EU-wetgeving, rechtspraak en hangende zaken² van het Hof van Justitie van de EU van september tot en met december 2016

A. Wetgeving

B. Rechtspraak

Burgerlijk en Gerechtelijk Recht

Strafrecht

Handelsrecht, Financieel en Economisch Recht

Sociaal recht

Fiscaal recht

Staatsrecht en bestuursrecht

Milieurecht

A. Wetgeving

- Richtlijn (EU) 2016/1919 van 26 oktober 2016 betreffende **rechtsbijstand** voor verdachten en beklagden in **strafprocedures** en voor gezochte personen in procedures ter uitvoering van een Europees aanhoudingsbevel, PB L 297 van 4 november 2016

Deze richtlijn heeft ten doel ervoor te zorgen dat het recht op toegang tot een advocaat daadwerkelijk kan worden uitgeoefend door het beschikbaar stellen van bijstand van een door de lidstaten gefinancierde advocaat aan verdachten en beklagden in strafprocedures

¹ EUR-Alert! komt tot stand dankzij de medewerking van magistraten bij het Hof van Cassatie en Belgische leden van het Europees Justitieel Netwerk in burgerlijke en handelszaken (EJN - https://e-justice.europa.eu/content_ejn_in_civil_and_commercial_matters-21-nl.do). De leden van het redactiecomité zijn Amaryllis Bossuyt, Ilse Couwenberg, Beatrijs Deconinck, Claudia Kohnen en Ivan Verougstraete.

EUR-Alert! is opgesteld op basis van de selectie van EU wetgeving en rechtspraak voor de Larcier Wetboeken. De EUR-Alert!-themanummers zijn te raadplegen op <http://www.igo-ifj.be/nl/euralert>.

Copyright © 2017 EUR-Alert!-redactie – Verdere verspreiding voor niet commercieel gebruik toegestaan mits bronvermelding. Alle rechten overigens voorbehouden.

² Prejudiciële vragen afkomstig van Belgische rechtscolleges.

en door gezochte personen tegen wie een procedure ter uitvoering van een Europees aanhoudingsbevel loopt uit hoofde van Kaderbesluit 2002/584/JBZ.

Noot: Deze richtlijn moet in het Belgisch recht zijn omgezet tegen uiterlijk 25 mei 2019. Zij is in werking getreden op 24 november 2016.

- **Aanbevelingen aan de nationale rechterlijke instanties over het *aanhangig maken van prejudiciële procedures*, PB C 439 van 25 november 2016**

De aanbevelingen hebben tot doel om de essentiële kenmerken van de prejudiciële procedure in herinnering te brengen en om de rechterlijke instanties die zich met een prejudicieel verzoek tot het Hof wenden, alle praktische aanwijzingen te geven zodat het Hof een nuttig antwoord op dit verzoek kan geven.

B. Rechtspraak³

Burgerlijk en Gerechtelijk Recht

Sub Artikel 2262bis, § 1, van het Burgerlijk Wetboek en art. 100 wetten Rijkscomptabiliteit van 17 juli 1991

- Het Unierecht moet aldus worden uitgelegd dat de regeling van de niet-contractuele aansprakelijkheid van een lidstaat voor schade die wordt geleden als gevolg van schending van dat recht, niet van toepassing is in geval van schade die een particulier stelt te hebben geleden doordat een op nationale onderdanen en op onderdanen van andere lidstaten gelijkelijk van toepassing zijnde nationale regeling schending zou opleveren van een in artikel 49, 56 of 63 VWEU neergelegde fundamentele vrijheid, wanneer er, in een situatie waarvan alle aspecten zich binnen een lidstaat afspelen, geen verband bestaat tussen het voorwerp of de omstandigheden van het hoofdgeding en die artikelen.

(HvJ 15 november 2016 Grote Kamer – Zaak C-268/15 – Ullens de Schooten ./.. Belgische Staat – verzoek om een prejudiciële beslissing ingediend door de hof van beroep Brussel in het kader van een geding over een vordering ter zake van niet-contractuele aansprakelijkheid van de Belgische Staat wegens schending van het Unierecht door de Belgische wetgevende en rechterlijke macht. Zie FIERSTRA, M., Fundamentele vrijheden en zuiver nationale situaties: de navigatie tussen Scylla en Charybdis, *SEW* 2017, afl. 5, 220-225 ; *RW* 2017-18, 235 en DUBOUT, E., Voyage en eaux troubles : vers une épuration des situations « purement » internes ?, *RAE* 2016, afl. 4, 679-693)

³ Voor een uitgebreider overzicht op trefwoorden van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de EU (arresten en conclusies) én van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zie “Rechtspraak Europa” op <http://europeancourts.blogspot.nl>.

Verordening 2201/2003 van 27 november 2003 betreffende de bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid

Sub artikel 1

Artikel 1, lid 1, onder a), van verordening (EG) nr. 2201/2003 moet aldus worden uitgelegd dat een verzoek tot nietigverklaring van een huwelijk dat is ingediend door een derde na overlijden van een van de echtgenoten binnen de werkingssfeer van verordening nr. 2201/2003 valt.

(HvJ 13 oktober 2016 – Zaak C-294/15 – Edyta Mikołajczyk)

Sub artikel 3

Artikel 3, lid 1, onder a), vijfde en zesde streepje, van verordening nr. 2201/2003 moet aldus worden uitgelegd dat een andere persoon dan een van de echtgenoten die een verzoek tot nietigverklaring van een huwelijk indient, zich niet kan beroepen op de aanknopingspunten voor de bevoegdheid in deze bepalingen.

(HvJ 13 oktober 2016 – Zaak C-294/15 – Edyta Mikołajczyk)

Sub artikel 15

- 1. Artikel 15 van verordening (EG) nr. 2201/2003 moet aldus worden uitgelegd dat het van toepassing is op een publiekrechtelijke vordering inzake kindbescherming, die is ingesteld door de bevoegde autoriteit van een lidstaat en strekt tot vaststelling van maatregelen op het gebied van de ouderlijke verantwoordelijkheid, wanneer, ingeval een gerecht van een andere lidstaat zich bevoegd verklaart, zulks vereist dat een autoriteit van deze laatste lidstaat vervolgens, los van de procedure die in de eerste lidstaat is ingeleid, zelf een procedure begint op grond van haar nationale recht en mogelijk met betrekking tot andere feiten.

2. Artikel 15, lid 1, van verordening nr. 2201/2003 moet aldus worden uitgelegd dat:

– het bevoegde gerecht van een lidstaat eerst tot de slotsom kan komen dat een gerecht van een andere lidstaat waarmee het kind een bijzondere band heeft, beter in staat is om de zaak te behandelen, nadat het zich ervan heeft vergewist dat verwijzing van de zaak naar een dergelijk gerecht werkelijk en concreet toegevoegde waarde kan bieden voor het onderzoek van die zaak, met name gelet op de in die andere lidstaat geldende procedurele bepalingen;

– het bevoegde gerecht van een lidstaat eerst tot de slotsom kan komen dat een dergelijke verwijzing in het belang van het kind is, nadat het zich er met name van heeft vergewist dat die verwijzing geen negatieve gevolgen kan hebben voor de situatie van het kind.

3. Artikel 15, lid 1, van verordening nr. 2201/2003 moet aldus worden uitgelegd dat het bevoegde gerecht van een lidstaat bij toepassing van die bepaling op een bepaalde zaak betreffende ouderlijke verantwoordelijkheid noch rekening moet houden met de uitwerking van een eventuele verwijzing van de zaak naar een gerecht van een andere lidstaat op het recht van vrij verkeer van andere betrokken personen dan het kind in kwestie, noch met de drijfveer van de moeder van dat kind om dat recht uit te oefenen vóór het bevoegde gerecht werd aangezocht, tenzij overwegingen dienaangaande erop duiden dat er negatieve gevolgen kunnen zijn voor de situatie van het kind.

(HvJ 27 oktober 2016 – Zaak C-428/15 – D.)

Verordening (EG) nr. 593/2008 van 17 juni 2008 inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst (Rome I)

Sub artikel 9

Artikel 9, lid 3, van verordening nr. 593/2008 dient aldus te worden uitgelegd dat het uitsluit dat andere bepalingen van bijzonder dwingend recht dan die van de forumstaat of de staat waar de verbintenissen krachtens de overeenkomst moeten worden nagekomen of zijn nagekomen, door de aangezochte rechter als rechtsregels kunnen worden toegepast, maar er niet aan in de weg staat dat hij met dergelijke andere bepalingen van bijzonder dwingend recht rekening houdt als feitelijk element, voor zover het nationale recht dat krachtens de bepalingen van die verordening op de overeenkomst toepasselijk is, daarin voorziet. Aan die uitlegging wordt niet afgedaan door het in artikel 4, lid 3, VEU vermelde beginsel van loyale samenwerking.

(HvJ 18 oktober 2016 – Zaak C-135/15 – Nikiforidis)

Sub artikel 28

Artikel 28 van verordening (EG) nr. 593/2008 (Rome I) dient aldus te worden uitgelegd dat een contractuele arbeidsverhouding die voor 17 december 2009 is ontstaan, slechts binnen de werkingssfeer van die verordening valt voor zover die verhouding als gevolg van een vanaf die datum tot uiting gekomen onderlinge toestemming van de contractpartijen, een wijziging heeft ondergaan die zo ingrijpend is dat moet worden aangenomen dat vanaf die datum een nieuwe arbeidsovereenkomst is gesloten, hetgeen aan de verwijzende rechter staat om vast te stellen.

(HvJ 18 oktober 2016 – Zaak C-135/15 – Nikiforidis)

Verordening 44/2001 van 22 december 2000 en 1215/2012 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken

Sub artikel 1 Verordening 1215/2012

- Verordening (EU) nr. 1215/2012 moet aldus worden uitgelegd dat een vordering tot vernietiging van een schenkingsovereenkomst betreffende een onroerend goed wegens handelingsonbekwaamheid van de schenker niet valt onder de exclusieve bevoegdheid van het gerecht van de lidstaat waar het onroerend goed gelegen is overeenkomstig artikel 24, punt 1, van die verordening, maar onder de bijzondere bevoegdheid overeenkomstig artikel 7, punt 1, onder a), ervan.

Een vordering tot doorhaling van de aantekeningen betreffende het eigendomsrecht van de begiftigde in het kadaster valt onder de exclusieve bevoegdheid als bedoeld in artikel 24, punt 1, van die verordening. (HvJ 16 november 2016 – Zaak C-417/15 – Schmidt)

Sub artikel 5 Verordening 44/2001 en artikel 7 V° 1215/2012

- Artikel 5, punt 3, van verordening (EG) nr. 44/2001 moet aldus worden uitgelegd dat teneinde vast te stellen welke rechter op grond van deze bepaling bevoegd is om kennis te nemen van een aansprakelijkheidsvordering wegens schending van het verbod op verkoop buiten een selectief distributienetwerk doordat producten die onder dit netwerk vallen worden aangeboden op websites die in verschillende lidstaten actief zijn, de plaats waar de schade zich heeft voorgedaan moet worden geacht het grondgebied te zijn van de lidstaat

die dit verbod op verkoop beschermt via de betrokken vordering, op welk grondgebied de verzoeker stelt dat zijn verkoop is gedaald.

(HvJ 21 december 2016 – Zaak C-618/15 – Concurrence)

Strafrecht

Wet van 12 april 1835 betreffende het tolgeld en de reglementen van de spoorwegpolitie

Sub artikel 3

Artikel 6, lid 2, in fine, van aanhangsel A bij het Verdrag betreffende het internationaal spoorwegvervoer (COTIF) van 9 mei 1980, zoals gewijzigd bij het Protocol houdende wijziging van het Verdrag betreffende internationaal spoorwegvervoer van 3 juni 1999, dat is opgenomen in bijlage I bij verordening 1371/2007 van 23 oktober 2007 betreffende de rechten en verplichtingen van reizigers in het treinverkeer, moet aldus worden uitgelegd dat het zich niet verzet tegen nationale bepalingen op grond waarvan een persoon die de trein neemt zonder vervoerbewijs en zijn situatie niet binnen de in die bepalingen neergelegde termijnen regulariseert, geen contractuele band heeft met de spoorwegonderneming.

(HvJ 21 september 2016 – Zaak C-261/15 – NMBS ./. Demey – verzoek om een prejudiciële beslissing ingediend door het vreedegerecht leper in het kader van een geding over een forfaitaire vergoeding die werd gevorderd naar aanleiding van strafbare feiten die Demey heeft gepleegd door de trein te nemen zonder vervoerbewijs en zijn situatie niet te regulariseren binnen de door de wet gestelde termijnen)

Kaderbesluit 2002/584/JBZ van 13 juni 2002 betreffende het Europees aanhoudingsbevel en de procedures van overlevering tussen de lidstaten

Sub artikel 6

- Het begrip „rechterlijke autoriteit” zoals bedoeld in artikel 6, lid 1, van kaderbesluit 2002/584/JBZ, is een autonoom begrip van Unierecht, en dit artikel 6, lid 1, moet aldus worden uitgelegd dat een politiedienst zoals die in het hoofdgeding niet onder het begrip „uitvaardigende rechterlijke autoriteit” in de zin van die bepaling valt, zodat het Europees aanhoudingsbevel dat door deze politiedienst is uitgevaardigd met het oog op de tenuitvoerlegging van een vonnis waarbij een vrijheidsstraf is opgelegd, niet kan worden aangemerkt als een „rechterlijke beslissing” in de zin van artikel 1, lid 1, van kaderbesluit 2002/584, zoals gewijzigd bij kaderbesluit 2009/299.

(HvJ 10 november 2016 – Zaak C-452/16 PPU – Poltorak. Hetzelfde geldt mbt een orgaan van de uitvoerende macht zoals het ministerie van Justitie (HvJ 10 november 2016 – Kovalkovas – Zaak C-477/16 PPU)

Sub artikel 8

- Artikel 8, lid 1, onder c), van kaderbesluit 2002/584/JBZ, moet aldus worden uitgelegd dat een bekrachtiging, door het openbaar ministerie van een nationaal aanhoudingsbevel dat voordien door een politiedienst is uitgevaardigd met het oog op strafvervolging, een „rechterlijke beslissing” in de zin van die bepaling is.

(HvJ 10 november 2016 – Zaak C-453/16 PPU – Özçelik)

Handelsrecht, Financieel en Economisch Recht

Richtlijn 2008/95/EG van 22 oktober 2008 Merk-aanpassing recht EU-Lidstaten

Sub artikel 7

- Artikel 7, lid 2, van richtlijn 2008/95/EG moet aldus worden uitgelegd dat de houder van een merk zich kan verzetten tegen de verdere verhandeling van een geneesmiddel door een parallelimporteur die dit geneesmiddel in een nieuwe buitenverpakking heeft omgepakt en daarop het merk opnieuw heeft aangebracht, wanneer het betrokken geneesmiddel in het invoerland dat partij is bij de EER kan worden verhandeld in dezelfde verpakking als die waarin dat product wordt verhandeld in het uitvoerland dat partij is bij de EER, en de importeur niet heeft aangetoond dat het ingevoerde product slechts op een beperkt deel van de markt van het invoerland kan worden verhandeld. Het staat aan de verwijzende rechter om dit na te gaan.

(HvJ 10 november 2016 – Zaak C-297/15 – Ferring Lægemidler)

Verordening 207/2009 van 26 februari 2009 inzake het Uniemerik

Sub artikel 1

- Artikel 1, lid 2, artikel 9, lid 1, onder b), en artikel 102, lid 1, van verordening (EG) nr. 207/2009 moeten aldus worden uitgelegd dat wanneer een rechtbank voor het Uniemerik vaststelt dat het gebruik van een teken leidt tot gevaar voor verwarring met een Uniemerik in een deel van het grondgebied van de EU, terwijl een dergelijk gevaar niet bestaat in een ander deel van dit grondgebied, deze rechtbank moet oordelen dat sprake is van schending van het aan dit merk verbonden uitsluitende recht en de staking van dit gebruik moet gelasten voor het gehele grondgebied van de EU, met uitzondering van het deel van dit grondgebied waarvoor het ontbreken van verwarringsgevaar werd vastgesteld.

(HvJ 22 september 2016 – Zaak C-223/15 – Combit Software)

Sub artikel 9

- Artikel 9, lid 1, onder b), van verordening (EG) nr. 207/2009 gelezen in samenhang met artikel 15, lid 1, en artikel 51, lid 1, onder a), van deze verordening, moet aldus worden uitgelegd dat de houder van een Uniemerik binnen de termijn van vijf jaar na de inschrijving ervan, in geval van verwarringsgevaar, derden het gebruik in het economische verkeer kan verbieden van een teken dat gelijk is aan of overeenstemt met zijn merk voor alle waren en diensten die dezelfde zijn als of soortgelijk zijn aan die waarvoor dit merk is ingeschreven, zonder dat een normaal gebruik van dit merk voor deze waren of diensten hoeft te worden aangetoond.

(HvJ 21 december 2016 – Zaak C-654/15 – Länsförsäkringar)

Richtlijn 2001/29/EG van 22 mei 2001 betreffende de harmonisatie van bepaalde aspecten van het auteursrecht en de naburige rechten in de informatiemaatschappij

Sub artikel 3

- Artikel 3, lid 1, van richtlijn 2001/29/EG, moet aldus worden uitgelegd dat, om vast te stellen of het plaatsen, op een website, van hyperlinks naar beschermde werken die zonder toestemming van de auteursrechthebbende vrij beschikbaar zijn op een andere website, een

„mededeling aan het publiek” vormt in de zin van die bepaling, bepaald moet worden of deze links zijn verstrekt zonder winstoogmerk door een persoon die geen kennis had, of redelijkerwijs geen kennis kon hebben, van het illegale karakter van de publicatie van die werken op die andere website, dan wel of, integendeel, voornoemde links met een dergelijk oogmerk zijn verstrekt, in welk geval deze kennis moet worden vermoed.
(HvJ 8 september 2016 – Zaak C-160/15 – GS Media)

Richtlijn 2006/115/EG van 12 december 2006 betreffende het verhuurrecht, het uitleenrecht en bepaalde naburige rechten op het gebied van intellectuele eigendom

Sub artikel 1

- Artikel 1, lid 1, artikel 2, lid 1, onder b), en artikel 6, lid 1, van richtlijn 2006/115/EG moeten aldus worden uitgelegd dat het begrip „uitlening” in de zin van deze bepalingen mede de uitlening omvat van een digitale kopie van een boek waarbij deze kopie op de server van een openbare bibliotheek wordt geplaatst en het mogelijk wordt gemaakt dat een gebruiker die kopie door middel van downloaden op zijn eigen computer reproduceert, zodanig dat tijdens de uitleenperiode slechts één kopie kan worden gedownload en de door deze gebruiker gedownloade kopie na afloop van die periode door hem niet meer kan worden gebruikt.
(HvJ 10 november 2016 – Zaak C-174/15 – Vereniging openbare bibliotheken)

Sub artikel 6

- Artikel 1, lid 1, artikel 2, lid 1, onder b), en artikel 6, lid 1, van richtlijn 2006/115/EG moeten aldus worden uitgelegd dat het begrip „uitlening” in de zin van deze bepalingen mede de uitlening omvat van een digitale kopie van een boek waarbij deze kopie op de server van een openbare bibliotheek wordt geplaatst en het mogelijk wordt gemaakt dat een gebruiker die kopie door middel van downloaden op zijn eigen computer reproduceert, zodanig dat tijdens de uitleenperiode slechts één kopie kan worden gedownload en de door deze gebruiker gedownloade kopie na afloop van die periode door hem niet meer kan worden gebruikt.
Het Unierecht, en met name artikel 6 van richtlijn 2006/115, moet aldus worden uitgelegd dat dit recht er niet aan in de weg staat dat een lidstaat aan de toepassing van artikel 6, lid 1, van richtlijn 2006/115 de voorwaarde verbindt dat de door de openbare bibliotheek ter beschikking gestelde digitale kopie van een boek in het verkeer is gebracht door een eerste verkoop of andere eigendomsovergang van die kopie in de Europese Unie door de houder van het distributierecht of met zijn toestemming in de zin van artikel 4, lid 2, van richtlijn 2001/29/EG van het Europees Parlement en de Raad van 22 mei 2001 betreffende de harmonisatie van bepaalde aspecten van het auteursrecht en de naburige rechten in de informatiemaatschappij.
Artikel 6, lid 1, van richtlijn 2006/115 moet aldus worden uitgelegd dat deze bepaling eraan in de weg staat dat de daarin vervatte uitzondering voor openbare uitlening wordt toegepast op de terbeschikkingstelling van een digitale kopie van een boek door een openbare bibliotheek ingeval die kopie uit illegale bron is verkregen.
(HvJ 10 november 2016 – Zaak C-174/15 – Vereniging openbare bibliotheken)

Richtlijn 1999/44/EG van 25 mei 1999 betreffende bepaalde aspecten van de verkoop van en de garanties voor consumptiegoederen in Belgisch recht

Sub artikel 1

- Het begrip „verkoper” in de zin van artikel 1, lid 2, onder c), van richtlijn 1999/44/EG moet aldus worden uitgelegd dat het mede ziet op een handelaar die tussenpersoon voor een particulier is en die de consument niet naar behoren op de hoogte heeft gebracht van het feit dat de eigenaar van het verkochte goed een particulier is, hetgeen de verwijzende rechter dient na te gaan, rekening houdend met alle omstandigheden van het concrete geval. Voor deze uitlegging maakt het geen verschil of de tussenpersoon al dan niet voor zijn bemiddeling wordt vergoed.

(HvJ 9 november 2016 – Zaak C-149/15 – Sabrina Wathelet ./ Garage Bietheres & Fils SPRL – verzoek om een prejudiciële beslissing ingediend door de hof van beroep te Luik in het kader van een geding over de verkoop van een tweedehandswagen)

Richtlijn 2002/47/EG van 6 juni 2002 betreffende financiëlezekerheidsovereenkomsten

Sub artikel 1

- Richtlijn 2002/47/EG geeft de houder van een financiële zekerheid waarbij op een bankrekening gedeponeerde contanten aan de bank in pand worden gegeven voor alle vorderingen van de bank op de rekeninghouder, slechts het recht om die zekerheid te realiseren ondanks het feit dat er ten aanzien van de zekerheidsverschaffer een insolventieprocedure is ingeleid, indien, in de eerste plaats, de contanten waarop die zekerheid betrekking heeft vóór het tijdstip van aanvang van die procedure op de betrokken rekening zijn gestort of die contanten op de datum van aanvang van die procedure op die rekening zijn gestort en de bank heeft aangetoond dat zij geen kennis had, noch diende te hebben, van de aanvang van die procedure en, in de tweede plaats, de houder van die rekening werd belet om over die contanten te beschikken na de storting ervan op die rekening.

(HvJ 10 november 2016 – Zaak C-156/15 – Private Equity Insurance Group)

Richtlijn 2000/31/EG van 8 juni 2000 inzake elektronische handel

Sub artikel 12

- Een dienst die wordt verricht door de exploitant van een communicatienetwerk en inhoudt dat dit netwerk gratis ter beschikking van het publiek wordt gesteld, vormt een „dienst van de informatiemaatschappij” wanneer hij door de betrokken dienstverlener wordt verricht om reclame te maken voor door hem verkochte goederen of aangeboden diensten.

Artikel 12, lid 1, van richtlijn 2000/31, gelezen in samenhang met artikel 2, onder b), van deze richtlijn, moet aldus worden uitgelegd dat er, naast de in die bepaling vermelde voorwaarde, geen andere voorwaarden bestaan waaraan een dienstverlener die toegang tot een communicatienetwerk verschaft, is onderworpen.

Artikel 12, lid 1, van richtlijn 2000/31 moet aldus worden uitgelegd dat zij niet eraan in de weg staat dat jegens een aanbieder van toegang tot een communicatienetwerk van wie de diensten zijn gebruikt om die inbreuk te plegen, gevorderd wordt dat de voortzetting van die inbreuk wordt verboden, alsook de betaling van de kosten van ingebrekestelling en de gerechtskosten, wanneer die vorderingen gericht zijn of aansluiten op de vaststelling van een

bevel door een nationale autoriteit of rechterlijke instantie op grond waarvan het die aanbieder wordt verboden het voortduren van die inbreuk mogelijk te maken.
(HvJ 15 september 2016 – Zaak C-484/14 – Mc Fadden)

wet van 2 augustus 2002 betreffende betalingsachterstand bij handelstransacties

- Artikel 2, punt 1, van richtlijn 2000/35 moet aldus worden uitgelegd dat een natuurlijke persoon die een vergunning bezit voor de uitoefening van een activiteit als zelfstandig ambachtsman, moet worden beschouwd als „onderneming” in de zin van die bepaling, en de door hem gesloten transactie als een „handelstransactie” in de zin van diezelfde bepaling, indien die transactie weliswaar niet valt onder de activiteit waarvoor die vergunning is afgegeven, maar – het is aan de verwijzende rechterlijke instantie om dit gelet op alle betrokken omstandigheden te beoordelen – wordt verricht in de uitoefening van een gestructureerde en duurzame zelfstandige economische of beroepsmatige activiteit.
(HvJ 15 december 2016 – Zaak C-256/15 – Nemec)

Wet 12 juni 1991 op het consumentenkrediet en Wetboek van economisch recht, Boek II, Titel IV, Hoofdstuk I – Consumentenkrediet

- De kredietovereenkomst hoeft niet noodzakelijkerwijs op één document te worden opgesteld, maar alle in artikel 10, lid 2, van genoemde richtlijn bedoelde gegevens moeten worden opgesteld op papier of op een duurzame drager. De lidstaat mag in zijn nationale wetgeving bepalen dat de op papier opgestelde kredietovereenkomst die onder het toepassingsgebied van richtlijn 2008/48 valt, moet worden getekend door partijen, en dat dat vereiste van ondertekening geldt voor alle in artikel 10, lid 2, van die richtlijn bedoelde onderdelen van die overeenkomst.

Artikel 10, lid 2, onder h), van richtlijn 2008/48 moet aldus worden uitgelegd dat de kredietovereenkomst niet iedere door de consument te verrichten betaling met vermelding van een nauwkeurige datum hoeft aan te geven, mits de consument aan de hand van de voorwaarden van die overeenkomst zonder problemen met zekerheid kan weten op welke data hij moet betalen.

Artikel 10, lid 2, onder h) en i), van richtlijn 2008/48 moet aldus worden uitgelegd dat de kredietovereenkomst met een vaste looptijd waarbij het kapitaal wordt afgelost door achtereenvolgende betalingen, niet in de vorm van een aflossingstabel hoeft te preciseren, met welk deel van iedere betaling het kapitaal zal worden afgelost. Die bepalingen, gelezen in samenhang met artikel 22, lid 1, van die richtlijn, verzetten zich ertegen dat een lidstaat die verplichting in zijn nationale wetgeving opneemt.

Artikel 23 van richtlijn 2008/48 moet aldus worden uitgelegd dat het niet belet dat een lidstaat in zijn nationale wetgeving bepaalt dat ingeval een kredietovereenkomst niet alle in artikel 10, lid 2, van die richtlijn opgesomde informatie vermeldt, het krediet wordt geacht te zijn verleend zonder rente en kosten, mits het gaat om een gegeven dat ertoe kan leiden dat de consument niet kan beoordelen waartoe hij zich heeft verbonden.

(HvJ 9 november 2016 – Zaak C-42/15 – Home Credit Slovakia)

- Artikel 2, lid 2, onder j), van richtlijn 2008/48/EG moet aldus worden uitgelegd dat een regeling voor de afbetaling van een krediet, die na het intreden van het verzuim van de consument tussen deze en de kredietgever wordt getroffen door bemiddeling van een incassobureau, is niet „kosteloos” in de zin van die bepaling, wanneer de consument zich er bij die regeling toe verbindt het volledige bedrag van dat krediet terug te betalen alsook interesten of kosten te betalen die niet zijn vermeld in de oorspronkelijke overeenkomst op grond waarvan dat krediet is verleend. Artikel 3, onder f), en artikel 7 van richtlijn 2008/48

moeten aldus worden uitgelegd dat een incassobureau dat namens een kredietgever een regeling voor de afbetaling van een niet-terugbetaald krediet treft, maar slechts bij wijze van nevenactiviteit als kredietbemiddelaar optreedt, hetgeen aan de verwijzende rechter staat om na te gaan, moet worden aangemerkt als een „kredietbemiddelaar” in de zin van het genoemde artikel 3, onder f), en is niet onderworpen aan de in de artikelen 5 en 6 van die richtlijn neergelegde verplichting om de consument precontractuele informatie te verstrekken.

(HvJ 8 december 2016 – Zaak C-127/15 – Verein für Konsumenteninformation)

Verordening 1346/2000 van 29 mei 2000 betreffende insolventieprocedures

Sub artikel 5 V° 1346/2000

Artikel 5 van verordening (EG) nr. 1346/2000 moet aldus worden uitgelegd dat als „zakelijk recht” in de zin van dit artikel wordt beschouwd een op grond van een nationale bepaling gevestigde zekerheid, volgens welke op het onroerend goed van de schuldenaar van grondbelasting van rechtswege een publiekrechtelijke grondlast rust, en deze eigenaar de gedwongen tenuitvoerlegging van de titel houdende vaststelling van de belastingvordering, op dat onroerend goed moet dulden.

(HvJ 26 oktober 2016 – Zaak C-195/15 – Senior Home)

Sub artikel 4 V° 1346/2000

- Artikel 4 van verordening (EG) nr. 1346/2000 moet aldus worden uitgelegd dat het van toepassing is op de bepalingen van het nationale recht van de lidstaat op het grondgebied waarvan een insolventieprocedure is geopend, op grond waarvan het vorderingsrecht van een schuldeiser die niet heeft deelgenomen aan die procedure vervalft of de tenuitvoerlegging van die vordering in een andere lidstaat wordt geschorst.

De fiscale aard van de vordering die ten uitvoer wordt gelegd in een andere lidstaat dan de lidstaat op het grondgebied waarvan de insolventieprocedure is geopend, heeft in een situatie als in het hoofdgeding geen invloed op het antwoord op de eerste prejudiciële vraag.

(HvJ 9 november 2016 – Zaak C-212/15 – ENEFI)

Richtlijn 93/13/EEG van 5 april 1993 betreffende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten

- Artikel 6, lid 1, van richtlijn 93/13/EEG verzet zich tegen nationale rechtspraak volgens welke de terugbetalingsplicht die voortvloeit uit het in rechte vastgestelde oneerlijke karakter van een beding in een overeenkomst tussen een consument en een verkoper, in de tijd wordt beperkt tot enkel de bedragen die na de uitspraak van de beslissing waarbij in rechte het oneerlijke karakter ervan is vastgesteld, met toepassing van dat beding onverschuldigd zijn betaald.

(HvJ 21 december 2016 – Grote Kamer – Gevoegde zaken C-154/15, C-307/15 en C-308/15 – Gutiérrez Naranjo)

Richtlijn 2005/29/EG oneerlijke handelspraktijken van 11 mei 2005

Sub artikel 1

- Punt 14 van bijlage I bij richtlijn 2005/29/EG van 11 mei 2005 betreffende oneerlijke handelspraktijken van ondernemingen jegens consumenten op de interne markt moet aldus

worden uitgelegd dat op grond van deze bepaling een handelspraktijk ook als een „piramidesysteem” kan worden gekwalificeerd indien er slechts een indirecte band bestaat tussen de door nieuwe leden van een dergelijk systeem verrichte betalingen en de door de bestaande leden ontvangen vergoedingen.

(HvJ 15 december 2016 – Zaak C-667/15 – Nationale Loterij ./ Adriaensen & Werner De Kesel – verzoek om een prejudiciële beslissing ingediend door de hof van beroep te Antwerpen in het kader van een geding over het opzetten en promoten van een systeem voor collectieve deelname aan de openbare loterijen in België, met de naam „Lucky 4 All”)

Sub artikel 5

- Een handelspraktijk bestaande in de verkoop van een computer met voorgeïnstalleerde software zonder de mogelijkheid voor de consument om hetzelfde model computer zonder voorgeïnstalleerde software te kopen, vormt als zodanig geen oneerlijke handelspraktijk in de zin van artikel 5, lid 2, van richtlijn 2005/29/EG, tenzij een dergelijke praktijk in strijd zou zijn met de vereisten van professionele toewijding en het economische gedrag van de gemiddelde consument met betrekking tot dat product wezenlijk verstoort of kan verstoren, wat aan de nationale rechter toekomt om te beoordelen rekening houdend met de bijzondere omstandigheden van het hoofdgeding.

In het kader van een gezamenlijk aanbod bestaande in de verkoop van een computer met voorgeïnstalleerde software, vormt het ontbreken van een prijsaanduiding voor elk van de voorgeïnstalleerde softwareprogramma's geen misleidende handelspraktijk in de zin van artikel 5, lid 4, onder a), en artikel 7 van richtlijn 2005/29.

(HvJ 7 september 2016 – Zaak C-310/15 – Deroo-Blanquart)

Sub artikel 6

- Artikel 6, lid 1, van richtlijn 2005/29 moet aldus worden uitgelegd dat een handelspraktijk waarbij de prijs van een product in meerdere componenten wordt opgesplitst en één daarvan op de voorgrond wordt geplaatst, als misleidend moet worden beschouwd, aangezien die praktijk bij de gemiddelde consument de onjuiste indruk kan wekken dat hem een voordelige prijs wordt aangeboden en hem er voorts toe kan brengen een besluit over een transactie te nemen dat hij anders niet had genomen. Het is de taak van de verwijzende rechter om dit te beoordelen, rekening houdend met alle relevante omstandigheden van het hoofdgeding. Beperkingen qua tijd die bepaalde communicatiemediën, zoals televisiereclame, kunnen meebrengen, kunnen echter niet in aanmerking worden genomen bij de beoordeling of een handelspraktijk misleidend is in de zin van artikel 6, lid 1, van die richtlijn.

(HvJ 26 oktober 2016 – Zaak C-611/14 – Canal Digital Danmark)

Sub artikel 7

- Artikel 7, leden 1 en 3, van richtlijn 2005/29/EG moet aldus worden uitgelegd dat bij de beoordeling of een handelspraktijk als een misleidende omissie moet worden beschouwd, rekening dient te worden gehouden met de context waarin die praktijk plaatsvindt, met name de beperkingen die eigen zijn aan het voor de handelspraktijk gebruikte communicatiemedium, de beperkingen qua ruimte of tijd die dat medium meebrengt alsook maatregelen die de handelaar genomen heeft om de informatie langs andere wegen ter beschikking van de consument te stellen, ook al blijkt dat vereiste niet uitdrukkelijk uit de bewoordingen van de betrokken nationale regeling.

Artikel 7, lid 4, van richtlijn 2005/29 moet aldus worden uitgelegd dat het een uitputtende opsomming bevat van de essentiële informatie die in een uitnodiging tot aankoop moet worden verstrekt. Het is de taak van de nationale rechter om te beoordelen of de betrokken handelaar heeft voldaan aan zijn informatieplicht, rekening houdend met de aard en de

kenmerken van het product, maar ook met het voor de uitnodiging tot aankoop gebruikte communicatiemedium en de bijkomende informatie die die handelaar eventueel heeft verstrekt. Ook wanneer een handelaar in een uitnodiging tot aankoop alle in artikel 7, lid 4, van die richtlijn vermelde informatie verstrekt, sluit zulks niet uit dat die uitnodiging als een misleidende handelspraktijk in de zin van artikel 6, lid 1, of artikel 7, lid 2, van de richtlijn kan worden aangemerkt.

Artikel 7 van richtlijn 2005/29 moet aldus worden uitgelegd dat de praktijk waarbij een handelaar ervoor heeft gekozen om de prijs van een abonnement aldus vast te stellen dat de consument zowel maandelijkse kosten als halfjaarlijkse kosten dient te betalen en waarbij, bij de marketing van het product, de maandelijkse prijs bijzonder in het oog springt, terwijl de zesmaandelijkse kosten volledig worden weggelaten of alleen worden gegeven op een minder in het oog springende wijze, als een misleidende omissie moet worden beschouwd wanneer een dergelijke weglating de consument ertoe brengt een besluit over een transactie te nemen dat hij anders niet had genomen. Het staat aan de verwijzende rechter om dit te beoordelen, rekening houdend met de beperkingen die eigen zijn aan het gebruikte communicatiemedium, de aard en de kenmerken van het product alsook met maatregelen die de handelaar daadwerkelijk genomen heeft om de essentiële informatie over het product langs andere wegen ter beschikking van de consument te stellen.

(HvJ 26 oktober 2016 – Zaak C-611/14 – Canal Digital Danmark)

Sociaal recht

Richtlijn 2000/78 van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader van gelijke behandeling in arbeid en beroep

Sub artikel 2

- Richtlijn 2000/78/EG moet aldus worden uitgelegd dat:

– het feit dat de betrokkene als gevolg van een arbeidsongeval voor onbepaalde tijd tijdelijk arbeidsongeschikt is in de zin van het nationale recht, op zich niet betekent dat de functiebeperking van die persoon kan worden aangemerkt als „langdurig” in de zin van de definitie van „handicap” als bedoeld in die richtlijn, gelezen in het licht van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van personen met een handicap;

– tot de aanwijzingen waaruit kan worden opgemaakt dat een dergelijke beperking „langdurig” is, met name het feit behoort dat er op de datum van de beweerdelijk discriminerende handeling geen duidelijk vooruitzicht bestaat op een beëindiging op korte termijn van de ongeschiktheid van de betrokkene, alsook het feit dat die ongeschiktheid lang kan voortduren tot het herstel van die persoon, en

– bij de toetsing van dat „langdurige” karakter de verwijzende rechter zich moet baseren op alle objectieve gegevens waarover hij beschikt, in het bijzonder op documenten en attesten betreffende de toestand van die persoon die zijn opgesteld op basis van de huidige kennis en medische en wetenschappelijke gegevens.

(HvJ 1 december 2016 – Zaak C-395/15 – Daouidi)

Richtlijn 2008/94/EG van 22 oktober 2008 betreffende de bescherming van de werknemers bij insolventie van de werkgever.

Sub artikel 8 van richtlijn 2008/94

- Artikel 8 van richtlijn 2008/94/EG moet aldus worden uitgelegd dat op grond van die bepaling niet is vereist dat de op het loon van een voormalig werknemer ingehouden bedragen die in pensioenpremies zijn omgezet, die de werkgever ten gunste van die werknemer op een pensioenrekening had moeten storten, bij insolventie van die werkgever van de insolvente boedel worden gesepareerd.
(HvJ 24 november 2016 – Zaak C-454/15 – Webb-Sämann)

Fiscaal recht

Richtlijn 2006/112/EG van 28 november 2006 betreffende het gemeenschappelijke stelsel van BTW

Sub artikel 2

- Artikel 2, lid 1, onder c), van richtlijn 2006/112/EG moet aldus worden uitgelegd dat de terbeschikkingstelling van een paard door zijn in de btw belastingplichtige eigenaar aan de organisator van een paardenwedren met het oog op deelname van dat paard aan die wedren, geen dienst onder bezwarende titel is in de zin van die bepaling, wanneer die terbeschikkingstelling niet ertoe leidt dat deelnamegeld of een andere directe vergoeding wordt betaald en wanneer enkel de eigenaars van een paard met een goede rangschikking bij aankomst in de wedren prijzengeld ontvangen, ook al is dat op voorhand bepaald. Een dergelijke terbeschikkingstelling van een paard vormt echter wel een dienst onder bezwarende titel wanneer de organisator een vergoeding uitbetaalt onafhankelijk van de rangschikking van het betrokken paard bij aankomst in de wedren.

Richtlijn 2006/112 moet aldus worden uitgelegd dat recht bestaat op aftrek van de voorbelasting die is betaald over de handelingen betreffende de voorbereiding voor en de deelname aan de paardenwedrennen van paarden van de belastingplichtige, die zijn eigen renpaarden en die van derden fokt en traint, op grond dat de kosten voor deze handelingen deel uitmaken van de algemene kosten die met zijn economische activiteit verband houden, op voorwaarde dat de kosten voor elk van de betrokken handelingen rechtstreeks en onmiddellijk verband houden met deze gehele activiteit. Dat kan het geval zijn wanneer de aldus gemaakte kosten verband houden met de renpaarden die werkelijk zijn bestemd voor de verkoop, of wanneer de deelname van die paarden aan wedrennen, objectief gezien, een middel is ter bevordering van de economische activiteit, hetgeen de verwijzende rechter dient na te gaan.

Wanneer een dergelijk recht op aftrek bestaat, dient het prijzengeld dat de belastingplichtige eventueel dankzij de rangschikking van een van zijn paarden bij aankomst in een paardenwedren heeft behaald, niet in de maatstaf van heffing van de belasting over de toegevoegde te worden opgenomen.

(HvJ 10 november 2016 – Zaak C-432/15 – Baštová)

Sub artikel 98

- Artikel 98 van richtlijn 2006/112, gelezen in samenhang met punt 14 van bijlage III bij die richtlijn, moet aldus worden uitgelegd dat één enkele samengestelde dienst die bestaat uit meerdere elementen die met name verband houden met de training van de paarden, het gebruik van sportaccommodaties, de stalling van de paarden in een renstal, de voeding en

andere verzorging van de paarden, niet aan een verlaagd tarief van de btw kan worden onderworpen, wanneer het gebruik van sportaccommodaties in de zin van punt 14 van bijlage III bij die richtlijn en de training van de paarden twee gelijkwaardige elementen van die samengestelde dienst vormen of wanneer de training van de paarden het hoofdelement van die dienst is, hetgeen de verwijzende rechter dient na te gaan.

(HvJ 10 november 2016 – Zaak C-432/15 – Baštová)

Sub artikel 132

- Artikel 132, lid 1, onder d), van richtlijn 2006/112/EG moet aldus worden uitgelegd dat onder leveringen van menselijk bloed, waarvoor de lidstaten krachtens deze bepaling vrijstelling moeten verlenen, niet de leveringen van uit menselijk bloed gewonnen plasma vallen, wanneer dit plasma niet voor rechtstreeks therapeutisch gebruik maar uitsluitend voor de vervaardiging van geneesmiddelen is bestemd.

(HvJ 5 oktober 2016 – Zaak C-412/15 - TMD)

Sub artikel 167

- Artikel 167, artikel 178, onder a), artikel 179 en artikel 226, punt 3, van richtlijn 2006/112/EG moeten aldus worden uitgelegd dat zij in de weg staan aan een nationale regeling, volgens welke de correctie van een verplichte vermelding op een factuur, te weten het identificatienummer voor de btw, geen terugwerkende kracht heeft, waardoor het recht op aftrek van deze belasting voor de gecorrigeerde factuur geen betrekking heeft op het jaar waarin deze factuur oorspronkelijk is opgesteld, maar op het jaar waarin zij is gecorrigeerd.

(HvJ 15 september 2016 – Zaak C-518/14 – Senatex)

Sub artikel 178

Artikel 178, onder a), van richtlijn 2006/112 moet aldus worden uitgelegd dat het zich ertegen verzet dat de nationale belastingautoriteiten het recht op aftrek van de btw kunnen weigeren enkel en alleen omdat de belastingplichtige in het bezit is van een factuur die niet voldoet aan de in artikel 226, punten 6 en 7, van deze richtlijn gestelde voorwaarden, ook al beschikken deze autoriteiten over alle informatie die noodzakelijk is om na te gaan of is voldaan aan de materiële voorwaarden voor uitoefening van dat recht.

(HvJ 15 september 2016 – Zaak C-516/14 – Barlis 06)

Sub artikel 226

Artikel 226 van richtlijn 2006/112/EG moet aldus worden uitgelegd dat facturen met enkel de vermelding „juridische dienstverlening sinds [een bepaalde datum] tot op heden”, op het eerste gezicht niet voldoen aan de in punt 6 van dit artikel gestelde voorwaarden en dat facturen met enkel de vermelding „juridische dienstverlening tot op heden” op het eerste gezicht noch aan de voorwaarden van dat punt 6 noch aan de voorwaarden van punt 7 van dit artikel voldoen, hetgeen de verwijzende rechter evenwel dient te verifiëren.

(HvJ 15 september 2016 – Zaak C-516/14 – Barlis 06)

Verordening 952/2013 van 9 oktober 2013 - tot vaststelling van het douanewetboek van de Unie

Sub artikel 233

- Het begrip „vervoerder” op wie de in artikel 96, lid 2, van verordening (EEG) nr. 2913/92 bedoelde verplichting rust om de goederen ongeschonden bij het douanekantoor van bestemming aan te brengen, moet in die zin worden uitgelegd dat het duidt op elke persoon, daaronder begrepen de ondervoerder, die het feitelijke vervoer van de onder de regeling extern communautair douanevervoer geplaatste goederen verricht en dit vervoer heeft aanvaard in de wetenschap dat deze goederen onder die regeling waren geplaatst. Artikel 96, lid 2, van verordening nr. 2913/92, moet in die zin worden uitgelegd dat een ondervoerder die, ten eerste, de goederen, samen met het document voor douanevervoer, op de parkeerplaats van het douanekantoor van bestemming heeft overhandigd aan de hoofdvervoerder en, ten tweede, de goederen weer heeft overgenomen voor een volgend traject, slechts verplicht was zich ervan te vergewissen dat zij bij het douanekantoor van bestemming waren aangebracht en slechts aansprakelijk kan worden gesteld voor het feit dat zij niet waren aangebracht, indien hij, toen hij de goederen opnieuw heeft overgenomen, wist dat de regeling douanevervoer niet regelmatig was beëindigd. Het staat aan de verwijzende rechter om dit na te gaan.

(HvJ 21 december 2016 – Zaak C-547/14 – Interservice)

Staatsrecht en Bestuursrecht

Handvest van de grondrechten van de Europese Unie

Sub artikel 47

- Artikel 47 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, gelezen in samenhang met artikel 9, leden 2 en 4, van het Verdrag betreffende toegang tot informatie, inspraak in besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden, ondertekend te Aarhus op 25 juni 1998 – voor zover daarin het recht is vastgelegd op doeltreffende rechterlijke bescherming, onder voorwaarden die een ruime toegang tot de rechter verzekeren, van de rechten die een milieubeschermingsorganisatie die voldoet aan de vereisten van artikel 2, lid 5, van dat verdrag – moet in die zin worden uitgelegd dat het zich verzet tegen een uitlegging van regels van nationaal procesrecht volgens welke een beroep tegen een besluit waarbij wordt geweigerd aan een dergelijke organisatie de hoedanigheid toe te kennen van partij in een bestuursrechtelijke procedure inzake de verlening van een vergunning voor een project dat zal worden verwezenlijkt in een uit hoofde van richtlijn 92/43 beschermd gebied, niet noodzakelijkerwijs hoeft te worden behandeld tijdens die procedure, die definitief kan worden beëindigd voordat een definitieve rechterlijke beslissing over de hoedanigheid van partij is genomen, en dit beroep automatisch wordt verworpen zodra voor dat project een vergunning is verleend, waardoor deze organisatie dus wordt gedwongen een ander type beroep in te stellen teneinde die hoedanigheid te verkrijgen en door de rechter te laten toetsen of de bevoegde nationale autoriteiten hun uit artikel 6, lid 3, van die richtlijn voortvloeiende verplichtingen zijn nagekomen.

(HvJ Grote Kamer 8 november 2016 – Zaak C-243/15 – Lesoochranárske zoskupenie VLK)

Richtlijn 2004/18/EG van 31 maart 2004 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor werken, leveringen en diensten

Sub artikel 1

- De plaatsing van opdrachten die, gelet op hun waarde, buiten het toepassingsgebied van de richtlijnen betreffende de plaatsing van overheidsopdrachten vallen, zijn niettemin onderworpen aan de fundamentele regels en de algemene beginselen van het VWEU, in het bijzonder aan het beginsel van gelijke behandeling en het verbod van discriminatie op grond van nationaliteit, alsook aan de daaruit voortvloeiende transparantieplichting, voor zover de betrokken opdrachten, gelet op bepaalde objectieve criteria, een duidelijk grensoverschrijdend belang vertonen.

(HvJ 6 oktober 2016 – Zaak C-318/15 – Tecnoedi Costruzioni - r.o 19)

- 1. Om binnen het kader van de toepassing van de rechtspraak van het Hof inzake de rechtstreekse gunning van overheidsopdrachten, de zogeheten „in house”-gunning, te bepalen of de opdrachtnemende entiteit het merendeel van haar werkzaamheden verricht voor de aanbestedende dienst – met name territoriale overheden die deelnemen in deze entiteit en toezicht op haar uitoefenen – moeten tot deze werkzaamheden niet die worden gerekend welke door een overheidsinstantie die niet deelneemt in deze entiteit, aan laatstgenoemde zijn opgelegd ten behoeve van territoriale overheden die evenmin deelnemen in voornoemde entiteit en geen enkel toezicht op haar uitoefenen, aangezien die werkzaamheden moeten worden geacht te zijn verricht voor derden.

2. Bij het bepalen of de opdrachtnemende entiteit het merendeel van haar werkzaamheden verricht voor territoriale overheden die in deze entiteit deelnemen en gezamenlijk toezicht zoals op hun eigen diensten op haar uitoefenen, moet rekening worden gehouden met alle omstandigheden van de zaak, waartoe de werkzaamheden kunnen behoren die deze opdrachtnemende entiteit heeft verricht voor diezelfde territoriale overheden voordat een dergelijk gezamenlijk toezicht tot stand kwam.

(HvJ 8 december 2016 – Zaak C-553/15 – Undis Servizi)

- Artikel 1, lid 2, onder a), van richtlijn 2004/18/EG moet in die zin worden uitgelegd dat niet als een overheidsopdracht wordt beschouwd een akkoord tussen twee territoriale lichamen, op basis waarvan deze territoriale lichamen statutair beslissen een doelcorporatie in de vorm van een publiekrechtelijke rechtspersoon op te richten en aan deze nieuwe overheidsinstantie bepaalde bevoegdheden toe kennen waarover zij tot dan toe zelf beschikten en die voortaan de eigen bevoegdheden van die doelcorporatie zullen zijn. Van een dergelijke overdracht van bevoegdheden voor het verrichten van openbare taken is echter slechts sprake indien die overdracht zowel betrekking heeft op de verantwoordelijkheden die verband houden met de overgedragen bevoegdheid, als op de macht die het uitvloeisel daarvan is, zodat de overheidsinstantie die de bevoegdheid verkrijgt, over beslissingsautonomie en financiële autonomie beschikt, hetgeen de verwijzende rechterlijke instantie dient na te gaan.

(HvJ 21 december 2016 – Zaak C-51/15 – Remondis)

Sub artikel 2

- Artikel 2 van richtlijn 2004/18/EG moet aldus worden uitgelegd dat na de gunning van een overheidsopdracht geen wezenlijke wijziging aan deze opdracht mag worden aangebracht zonder dat een nieuwe procedure voor het plaatsen van een opdracht wordt uitgeschreven, zelfs wanneer deze wijziging, objectief gezien, een regeling in de vorm van een schikking vormt, die wederzijdse concessies door beide partijen meebrengt, ter beëindiging van een geschil met onzekere uitkomst dat is ontstaan uit de problemen bij de uitvoering van deze

opdracht. Dit zou slechts anders zijn indien de documenten van deze opdracht voorzagen in de mogelijkheid bepaalde, zelfs belangrijke, voorwaarden van de opdracht aan te passen na de gunning ervan en de voorwaarden voor de toepassing van deze mogelijkheid vaststelden. (HvJ 7 september 2016 – Zaak C-549/14 – Finn Frogne)

Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU)

Sub artikel 108

- Een nationale rechterlijke instantie waarbij een geschil betreffende een overeenkomst aanhangig is gemaakt, is gehouden om overeenkomstig artikel 108, lid 3, VWEU, de Commissie in kennis te stellen van alle maatregelen die de uitlegging en de uitvoering van die overeenkomst raken en gevolgen kunnen hebben voor de werking van de interne markt, voor de mededinging of gewoon voor de daadwerkelijke duur, tijdens een bepaalde periode, van steun die bestaande steun blijft. Dit geldt ook als zij uitspraak doet in kort geding. Het staat aan de nationale rechterlijke instanties om na te gaan of de toepassingsvoorwaarden voor een steunregeling niet zijn gewijzigd. Indien blijkt dat de omvang van de regeling door dergelijke wijzigingen is uitgebreid, kan het nodig zijn de steun als nieuw aan te merken, zodat de aanmeldingsprocedure van artikel 108, lid 3, VWEU moet worden gevolgd.

(HvJ 26 oktober 2016 – Zaak C-590/14 P – DEI – r.o. 106 en 107)

- Artikel 108, lid 3, VWEU moet aldus worden uitgelegd dat het zich verzet tegen een garantieregeling ter bescherming van de aandelen van individuele leden van financiële coöperaties, zoals de ARCO-regeling, voor zover deze tot uitvoering is gebracht zonder dat de uit die bepaling voortvloeiende verplichtingen zijn nagekomen.

(HvJ 21 december 2016 – Zaak C-76/15 – Vervloet)

Milieurecht

Richtlijn 2001/42/EG van 27 juni 2001 betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's

Sub artikel 2

Artikel 2, onder a), en artikel 3, lid 2, onder a), van richtlijn 2001/42/EG moeten aldus worden uitgelegd dat een regelgevend besluit dat verschillende bepalingen voor de installatie van windmolens bevat die moeten worden nageleefd bij de afgifte van administratieve vergunningen voor de aanleg en exploitatie van dergelijke installaties, onder het begrip „plannen en programma's” in de zin van deze richtlijn valt.

(HvJ 27 oktober 2016 – Zaak C-290/15 – D'Oultremont e.a.)